

Med sang til byens folk

– KFUM's sangkor i København i begyndelsen af det 20. århundrede*

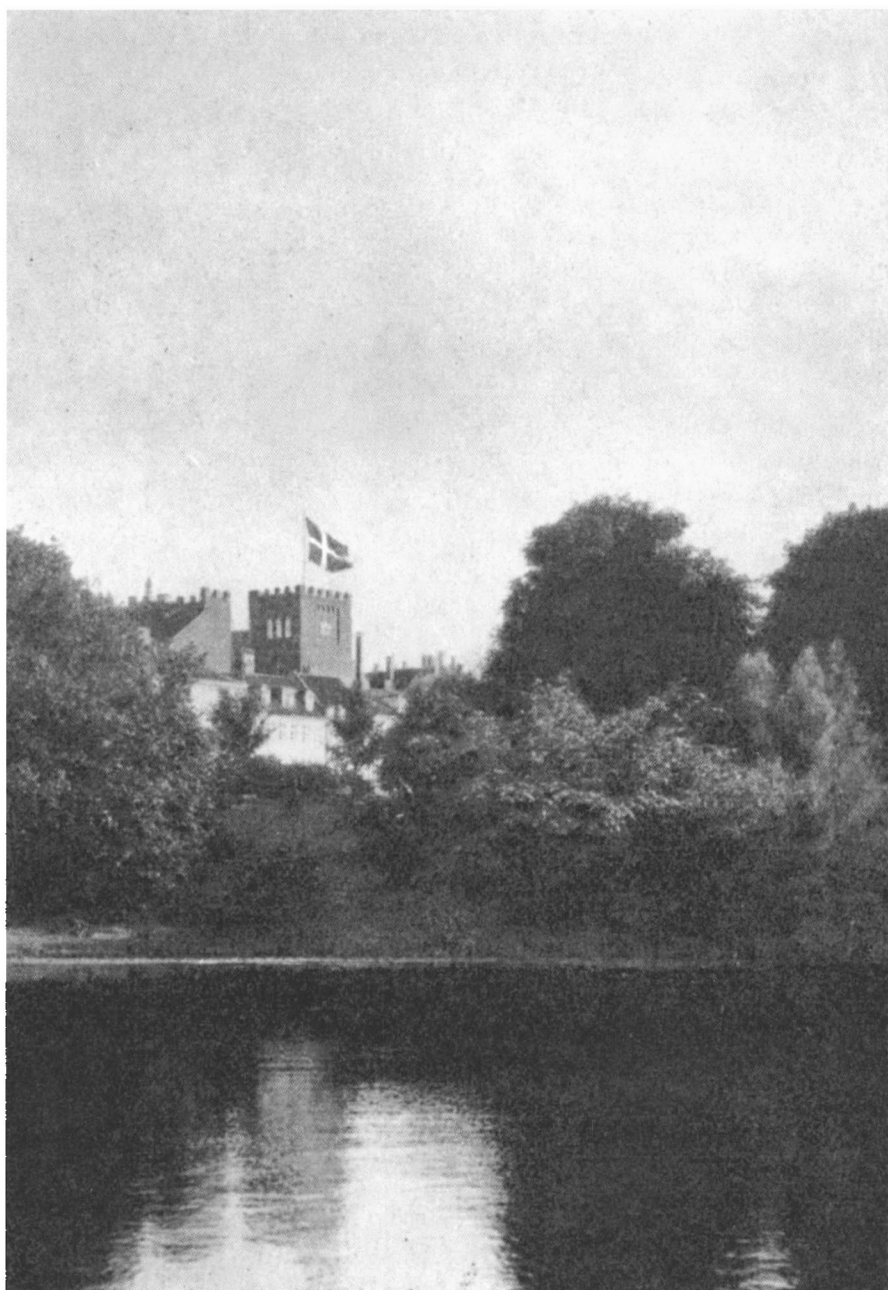
Af Peter E. Nissen

Ungdom og Sang –
de hører sammen som Harper og Klang.
Bort med det Skraal, der vil sløve vor Tanke,
Frem med den *Sang*, der vort Hjerter vil ranke,
Løfte vor Sjæl, bringe Flugt i vor Gang.
Fremad, Ungdom! – *Fremad med Sang*.
Ernst V. Sørensen (1).

København oplevede en kraftig befolkningstilvækst i anden del af 1800-tallet. Tusinder af provinsboere flyttede til hovedstaden for at finde arbejde og begynde et nyt liv. Som en del af denne udvikling opstod et foreningsliv, som forsøgte at integrere de tilflyttende til storbylivet på en god måde. I disse foreninger kunne brydningen mellem den provinsielle folkekultur, som tilflytterne oftest kom med, og den dannede bykultur skabe en stærk dynamik, hvilket også fremgår af det følgende (2).

Et sådant eksempel var sangkorsvirksomheden i Kristelig Forening for Unge Mænd (KFUM), som blev grundlagt i staden i 1878 som en af Indre Mission i Københavns nye tiltag for at samle de unge tilflyttere omkring meningsfuld og opbyggelig beskæftigelse. Det lå tidligt lederne i Københavns KFUM på sinde at få etableret et kor. Det fremgår i et af de første numre af foreningens eget *Maanedssblad for Kristelig Forening for unge Mænd i Kjøbenhavn*, at der havde eksisteret et sangkor i KFUM i flere år (3). Det har dog tilsyneladende været vanskeligt at få etableret et fast kor, og man måtte igen og igen agitere for sagen i medlemsbladet. Fra 1911 og frem til 1957 lykkedes det dog at få et fast etableret mandskor. Resultatet var *KFUM's Sangere*, der havde til hensigt at virke i det københavnske forenings- og musikliv.

Formålet med denne artikel er at se på nogle af de spændinger, der opstod i koret med henblik på at belyse en del af processen omkring de kulturelle brydninger, som gjorde sig gældende i forbindelse med



Københavns KFUM byggede sit nye hus i historistisk stil med et borgtårn på toppen, som kunne ses langt væk (indviet år 1900). Fotografiet her er taget fra Botanisk Have. Den symbolske betydning som de unge mænds beskytter er ikke til at tage fejl af.

etableringen af KFUM i København. Ud fra en analyse af to eksempler fra korets historie vil jeg kaste lys over en idealistisk forenings forsøg på at danne unge mænd i overensstemmelse med sine egne idealer.

Første eksempel:

Spændingen mellem ledelse og kor i sangkorets første år

Sangkoret blev drevet som en selvstændig forening, hvilket gav mulighed for at koret kunne udvikle sig i betydelig selvstændig retning i forhold til hovedforeningen. Der er overleveret en intern bestyrelsesprotokol, som giver et godt indblik i sangforeningens virksomhed fra 1894 og fremefter (4). Desuden udgav den senere korforening et månedsblad, hvori korets historie gennem kormedlemmers erindringer er beskrevet (5). Koret ledte fællessangen ved hovedforeningens aftenmøder og fik dermed tillagt en ledende musikalsk rolle fra begyndelsen. Det kunne dog være vanskeligt at leve op til forventningerne. Af korforeningens protokol fremgår det, at der var en vis bitterhed over manglende anerkendelse fra foreningens side. Det første kor beklagede sig over »*en utilbørlig Støj under sangen*« ved et tirsdagsmøde, og koret nedlagde sig selv kun fire måneder efter stiftelsen i oktober 1894 (6).

En lignende frustration kom til udtryk i den efterfølgende korforening, som virkede fra foråret 1895 og frem til 1904. Her var det dog nærmere lederne i KFUM, som kritikken var rettet imod. Til gengæld fik interne sociale aktiviteter så som skovture og kormedlemmers bryllupper stor betydning i foreningen; ud fra protokollen fremgår det, at der blev lagt stor vægt på korets årlige skovture. Det fik også indflydelse på repertoiret. Koret engagerede organisten ved Skt. Andreas Kirke Johannes Beck til at være dirigent, og han blev et samlingspunkt for koret. Han var søn af Kirkelig Forening for Indre Missions (IMs) leder Vilhelm Beck. Korets repertoire var delt i to. Den ene del bestod af populære salmer så som *Dejlig er Jorden og Lovsynger Herren, min mund og mit indre!* (7) og vækkelsessange så som de amerikansk oversatte *End er der Rum i Kongens Højtidshal* og *Har du Mod at følge Jesus?* Sange som var kendte fra henholdsvis folkekirkens gudstjenester og missionshusets møder (8).

Typisk arrangerede Johannes Beck flerstemmige arrangementer af disse sange. Bryllupssange som *Det er så yndigt at følges ad* og *Jert hus skal I bygge* blev sunget til kormedlemmers bryllupper (9). Den anden del af repertoiret var det som i protokollen benævnes »*vort kære, gamle Fædrelands smukke Folkesange*« (10). Det var f.eks. sange som *Den friske varme sommerluft* og *Flyv fugl flyv*, som blev sunget på skovturene.

Sangene svarede i stil og indhold til repertoireet i bevægelsens sangbog *De Unges Sangbog* (fra 1892) samt – i hvert fald hvad de åndelige sange angik – til typisk korvirksomhed i provinsens IM. Koret sang således også ved flere arrangementer i Københavns IM's store missionshus Bethesda og i andre af hovedstadens missionske sammenhænge, men til koret skuffelse indtog de ikke en betydningsfuld position ved KFUM's større arrangementer.

I forbindelse med indvielsesfesten for KFUM's nye hus år 1900 blev koret vraget til fordel for et lejlighedskor, hvoraf de fleste medlemmer stammede fra Studentersangforeningen. Det skete endnu engang ved foreningens 25-års jubilæum i 1903. Frustrationen fik frit løb ved den årlige generalforsamling den 9. november 1903. Protokollens referent Anders Andersen gjorde meget ud af at skildre forløbet: »Efter at de egentlige Punkter paa Dagsordenen var udtømte, var Ordret frit for eventuelle Forespørgsler o.desl. Vor Ven, Axel Nielsen, tillod sig da at spørge, om ikke Sangkoret kunde faa Lov at beholde »Spjældet« [øvelokalet] i Fred om Onsdagen, og om man ikke kunde sørge for, at Belysningen var i Orden, naar vi skulde synge; han undlod dog ikke udtrykkeligt at bemærke, at han fremsatte dette Spørgsmaal rent privat, uden noget Mandat fra Koret. Herpaa svarede Foreningens Formand, C. Bangert, omtrent saaledes: »Jeg synes ikke, Sangkoret skulde begynde paa at udsætte noget paa nogen thi der er saa meget at udsætte paa Sangkoret, at de hellere skulde tie stille[...]Vi har i Bestyrelsen den Opfattelse af Sangkoret, at det er en Klike unge Mennesker, som kun kommer sammen for at have det godt og rart og more sig og deres Damer[...]Her i Foreningen hører vi næsten aldrig Sangkoret synge, men derimod kan man finde Korets Navn paa Plakater og Programmer alle andre Steder[...]og naar de saa synger, da ligger Sangkorets Præstationer saa langt under Minimum, at vi ligefrem skammer os ved at have et saadant Sangkor i Foreningen og have dem til at synge ude omkring[...]Der siges her i Foreningen, at Sangkoret det er saadan en »Gifteklub« (eller »Gifteforening«)[...]. Dette var omtrent Hovedindholdet af Bangerts Svar paa Axel Nielsens Spørgsmaal om Lokale og Belysning«(11).

Det fremgår også, at der var kritik over kormedlemmers manglende trofasthed ved møderne, deres dyrkelse af det sociale frem for det missionerende og det deraf manglende engagement i KFUM's sag. Ifølge Andersen forsvarede korets formand Carl Henriksen koret tilsyneladende uden held, og koret fik ikke den undskyldning, de siden forlangte af bestyrelsen. Det endte med, at det daværende kor brød med KFUM og lavede sit eget *Kristeligt Mandskor af 1895*, og tog dermed

alene æren for at have stiftet og drevet et kor i de sidste ni år (12). Symbolsk flyttede koret fra KFUM's nye bygning og tilbage til missionshuset Bethesda, hvor det oprindeligt holdt til.

Bestyrelsens reaktion i forbindelse med generalforsamlingen var øget kontrol – ikke kun med koret, men med musiklivet i foreningen i det hele taget. Sangeren Johannes Sørensen skriver i sine erindringer: *»I Datiden ønskede Foreningen nok et Kor, men man maatte endelig ikke blive for selvstændige, thi som det hed i Frederik VI Dage »vi alene vide« var den eneste Rettensnor for dette, som for saa meget andet Arbejde indenfor foreningen«*(13). Som reaktion på sangkorets brud nedsatte bestyrelsen i samarbejde med orkestret et musikudvalg. Desuden ansatte bestyrelsen *Reformert Kirkes* organist Christian Geisler som dirigent til et nyt sangkor i april 1904. Han var i forvejen dirigent for foreningens orkester og havde skrevet kantaten til indvielsen af KFUM's bygning den 16. september 1900. Det fremgår dog af et bestyrelsesreferat fra den 12. marts 1906, at Geisler ønskede at trække sig som dirigent for sangkoret, da *»han mente næppe at kunne faa noget ud af Sangkorets nuværende Materiale«* (14). Fra sin side ønskede koret en billigere dirigent, samt at koncentrere sig om kendte danske sange og ikke et nyt uforståeligt tysk repertoire. Som et af kormedlemmerne udtrykte det: *»Dirigenten ledede Koret efter kunstneriske, idealistiske Metoder; disse mødte allerede Modstand fra Medlemmernes Side. – Med Mindet om Sangaftrnerne i det gamle Kor, var disse Skoletimer ikke morsomme[...]Under Forberedelserne til Foraars-Koncerten opstod der Tvistigheder imellem Kor og Dirigent. – Det var især det tyske Repertoire, som misbilligedes. Det store Flertal forstod slet ikke, hvad de sang, og andre mente, at naar der fandtes – som Tilfældet var – et stort og godt Udvalg af danske Sange udsat for Mandsstemmer, burde man ikke have de mange – hvad Teksten angik – intetsigende tyske Sang. – Dirigenten var stejl«* (15). Af senere referater fremgår det ligeledes, at Geisler havde problemer med orkestret, som han i efteråret 1906 ønskede at lave om til en orkesterskole (16). Orkestret blev opløst ved årsskiftet.

Kultursammenstødet

I de ovenfor præsenterede konflikter er det kendetegnende, at der skete et sammenstød mellem forskellige grupper. På den ene side var der koret, som bestod af unge mænd, hvor det sociale liv herunder dannelse af venskaber og kærestepar spillede en stor rolle. Selvom piger ikke kunne synge i koret, havde foreningen en kvindelige støttegruppe, som lavede mad til skovture og lignende. Disse relationer har

åbenbart udviklet sig til ægteskaber til KFUM-ledernes irritation. Ud fra Andersens referat tyder det på, at korets folk ikke forstod ledelsens modvilje mod det sociale livs plads i foreningen. Både i det første (1894) og i det andet kor var der et stærkt sammenhold som skabte et »dem og os«-forhold. Det første kor kom til at stå i opposition til de øvrige medlemmer, som tilsyneladende ikke respekterede korets præstation. I det andet kor blev oppositionen til lederne (og dermed foreningen) så stærk, at de løsrev sig fra KFUM. Hvis formand Bangert havde ret i, at koret sjældent sang i foreningen, har denne løsrivelsesproces allerede fundet sted tidligere, da koret valgte at arbejde selvstændigt i byen. Hvis Johannes Sørensens kommentar er repræsentativ, har korets medlemmer haft en uafhængighed, som blev styrket og udviklet i det nydannede fællesskab.

Repertoiret havde en repræsentativ funktion i forholdet mellem kor og ledelse. Ledelsen skammede sig over korets tilsyneladende dårlige kunstneriske niveau, mens korets medlemmer ikke brød sig om den kunstneriske skoling, som den nye dirigent Christian Geisler ønskede at gennemføre, og heller ikke det tyske repertoire, som han ville synge med dem. Det tyske repertoire drejede sig om korsatser på et højt kunstnerisk niveau, som stod i modsætning til det enkle dansksprogede repertoire, som kormedlemmerne hidtil havde sunget. Som faguddannet musiker (han var elev af konservatoriets leder J.P.E. Hartmann) havde Geisler tydeligvis befundet sig på et andet kunstnerisk niveau end sangerne, og selvom han havde ledelsens velsignelse til at forandre koret, lod medlemmerne sig ikke bare sådan ændre. Det vidner igen om en stærk identitet mellem sangerne, som korets officielle leder ikke kunne ændre på, selvom han fik KFUM-ledelsens mandat til det.

De ideologiske modsætninger

Nu kunne man spørge, hvorfor lederne ikke kunne leve med den socialt velfungerende korforening. En del af forklaringen skyldtes sandsynligvis, at konkurrerende initiativer så som arbejderbevægelserne og Studenterforeningen havde mandskor. Københavnske arbejdere var for alvor begyndt at organisere sig i de sidste årtier af det 19. århundrede med dertilhørende kulturelle institutioner, og grundtvigianere havde oprettet deres første valgmenighed i byen i 1890. Mandskor blev et varemærke for mange af byens foreninger, og det ældste kor Studentersangerne (etableret i 1839) førte an (17).

Korsangen ved foreningens fester bekræfter konkurrencen. Ligesom J.P.E. Hartmann havde skrevet flere kantater til Studentersangerne (herunder en til indvielsen af Studenterforeningens nye hus i 1863),

skrev Christian Geisler en kantate til indvielsen af KFUM' bygning år 1900 i samme stil som Hartmanns. En dårlig præstation ved festen ville derfor føre til en for foreningen katastrofal sammenligning med Studentersangerne. Desuden ville et dårligt KFUM-kors offentlige optræden i samme by som Studentersangerne blive pinligt for foreningen. Det ville kunne opfattes som KFUM's manglende evne til at skabe et velfungerende og talentfuldt kor som f.eks. Studenterforeningens og arbejderbevægelsernes.

Men hvorfor var det så vigtigt at blive en succes i det københavnske kulturliv? På den ene side kan det sandsynligvis forklares med personlig ærgerrighed fra lederens side. På den anden side har en vigtig drivkraft for bestyrelsen været det, man kunne kalde en borgerlig-kristelig ideologi med stærk inspiration fra amerikansk kultur (18).

I slutningen af 1800-tallet øgedes fremtidsoptimismen på grund af en accelererende økonomisk vækst anført af USA. Der var derfor en generel skelen til erfaringerne fra denne kultur. På det undervisnings- og dannelsesmæssige område førte inspirationen til en pædagogisk optimisme med en tro på ungdommens udviklingsmuligheder (19). Desuden havde synet på ungdommen ændret sig. Der blev sat fokus på de unge som en særlig gruppe mennesker med specielle behov (20). KFUM blev grundlagt og manifesterede sig i denne kontekst.

Selvom kristendommen var en del af denne dannelse, var den i forhold til tidligere vejet til fordel for rationalistiske og siden romantiske forestillinger om menneske og samfund. På trods af at KFUM primært var en kristen forening, gik en borgerlig dannelses-tænkning hånd i hånd med en kristen dannelse allerede i KFUM's ældste arbejdsprogram under ledelse af sognepræsten Vilhelm Schousboe (1841-1900 – formand 1878-1889) (21). Den toneangivende sekretær Olfert Ricard (1872-1929) videreudviklede foreningens forsøg på at skabe en syntese mellem kristen vækkelsestænkning og borgerlig dannelse. I modsætning til mange af de øvrige ungdomsledere i KFUM kom Ricard fra den københavnske borgerskabskultur. Faderen var departementschef og af fransk afstamning. Han havde fra fødslen været i kontakt med det københavnske borgerskabs mænd og kvinder og deres idealer (22). Ricard var meget inspireret af den amerikanske helliggørelsesbevægelse, som var en frugt af en stor vækkelse fra midten af 1800-tallet i den anglo-amerikanske verden. KFUM-navnet var således en direkte oversættelse af denne vækkelsesbevægelses frugter, foreningen Young Men's Christian Association (YMCA). Ricard overtog bevægelsens tankegang om mulighed for gradvis vækst i kristenlivet, og i sin undervisning betonedede han den enkelte kristnes subjektive for-

hold til Gud med Jesus som det store forbillede i forhold til en kristelig livsstil (23). Denne helliggørelseslære kombineredes hos Ricard med tanken om dannelse, hvilket også var i pagt med YMCA's idé. Målet var det harmoniske menneske med Jesus som ideal.



Olfert Ricard var et stort forbillede for mange unge. På dette fotografi holder han en national tale om Danmark ved et studentermøde på Vejrhøj i Fårevejle i 1911.

Hans »livsvejledningsbog« for unge mænd, bestselleren *Ungdomsliv* blev skrevet som en idealbog for at opnå denne nye mandstype: »Her skal tegnes et Billede af et ungt Menneske i Jeres Alder – saadan som jeg kunde tænke mig, I gjerne vilde være« (24). Bogens otte afsnit bærer overskrifterne: I. *Dit Land*, II. *Dit Hjem*, III. *Din Fritid*, IV. *Din Kamp*, V. *Din Gjerning*, VI. *Dine Ord og dine Tanker*, VII. *Din Karakter og dit Ydre*, VIII. *Din Herre og Frelser*. Afsnittene udtrykker fikspunkterne for en ung mands idealer: fædrelandskærlighed, trofasthed over for (de borgerlige) familieideal, selvkontrol, fremtoning og endelig troen på Kristus. Det er i høj grad borgerlige idealer, der beto-

nes, og det er da også karakteristisk at traditionelt centrale elementer fra kristentroen så som nadver, Bibelens betydning og bøn derimod kun indgår som tillæg. Hvad det kunstneriske angår, opfordres den unge mand til at bruge sine musikalske talenter og læse bøger af høj opbyggelig kvalitet (Ricard omtaler forfattere som fx Shakespeare, Goethe, Adam Oehlenschläger, Bjørnstjerne Bjørnson og Selma Lagerlöf) (25). Resultatet af Ricards tænkning blev en forening præget af stor fremtidsoptimisme med et stærkt fokus på ungdommens muligheder, hvilket KFUM gav et stort rum for. Det kan derfor ikke undre, når Ricard og de øvrige ledere valgte musik som identitetsskabende faktor. Det kunne nemlig symbolisere god smag og dannelse (ligesom Studenterforeningens akademiske kultur).

Desuden kunne et kor på et højt kunsterisk niveau appellere til de unge mænd om at stræbe efter det fuldkomne i KFUM's nye »dannelsesfabrik«; tjene foreningens musikalske virksomhed, som et eksempel på hvad god musik var (i forhold til de unge medlemmer), og hvordan den skulle opføres godt (i forhold til foreningens egne musikere). Det er oplagt heraf at forstå Geislers ansættelse som dirigent for koret i 1904 og hans indførelse af korsang på tysk. Kormedlemmerne skulle lære at tilegne sig og stræbe efter god smag, som den blev defineret på byens konservatorium og i byens koncertforeninger. I det hele taget kan indvielsesfesten ses som et ønske om at gøre KFUM til en del af den etablerede akademiske kultursfære og gøre den acceptabel for omverdenen.

Andet eksempel:

Striden om kursen og sangene i KFUM's Sangere

Da korforeningen KFUM's sangere blev etableret under organisten Kristian Ribers' (1879-1939) direktion, højnedes korets kunstneriske niveau betragteligt, og det fik en stabilitet, som tidligere ikke havde været mulig. Ribers havde før været dirigent for arbejderkoret *Trubadur*. Der synes heller ikke at være konflikter med KFUM-bestyrelsen i denne periode. Artikler i korets interne blad giver dog et indtryk af, at spændingen omkring korets linje ikke var udtømt. Den var blot forskubbet fra en konflikt mellem hovedforening og kor til en intern konflikt mellem korets medlemmer. En grundlæggende problemstilling var korets niveau i forhold til det åndelige og spørgsmålet om nødvendigheden af at være koncertkor eller ikke. En gruppe af medlemmerne forsøgte gentagne gange med dirigenten i spidsen at appellere til de øvrige om et højere ambitionsniveau (26). I den forbindelse er der eksempler på at helliggørelsesbudskabet blev knyttet til som ar-

Put Deres Dreng gennem KFUM!

Hundreder og atter Hundreder af Dreng i den mest paavirkelige Alder sendes igennem KFUM og kommer ud derfra som unge Mænd, vaagne, virksomme og med et tjenende Sind. De kommer ind i Foreningen i den Alder, da Grunden lægges for det senere Liv.

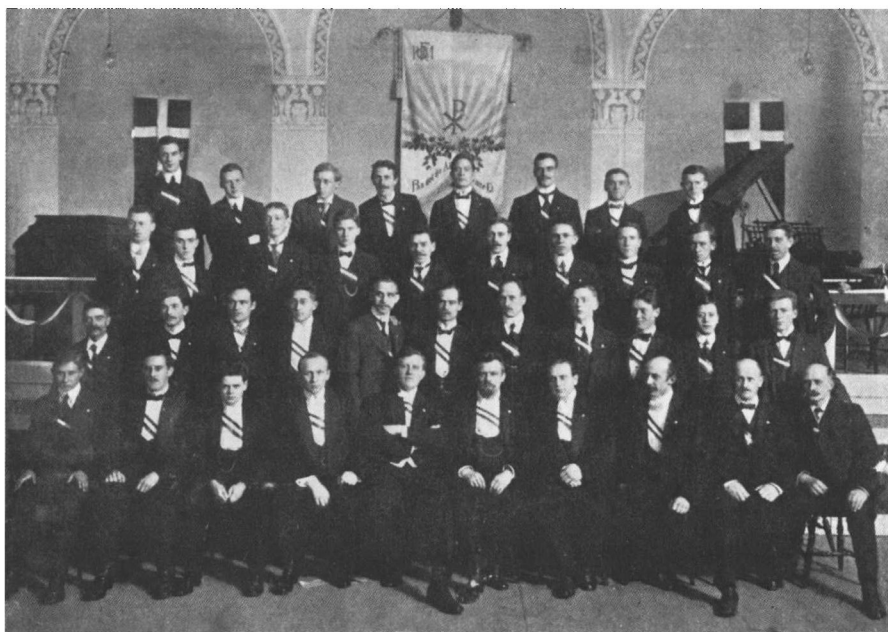


(Billedet er laant fra *The Columbus Dispatch*, som vier sit 20-sidige Søndagsnummer til Columbus KFUM. Billedet er en Hellsides-Announce, tegnet af en førende Bankinstitution. (Columbus, Ohio).

Young Men's Christian Association fik økonomisk og moralsk støtte fra flere virksomheder, hvilket denne tegning er et eksempel på. Selvom billedet mere udtrykker amerikanske end danske forhold holdt Maanedssblad for KFUM i København sig ikke tilbage med at trykke og oversætte reklamen i maj 1924. Her fremstilles Gud som den effektive virksomhedsejer, der lader de unge mænd køre gennem sin dannelsesfabrik.

gument. I en artikel fra månedsbladet i 1929 skrev Poul Lindhard: »Vi[...]maa gøre os det klart, hvad det vil sige at arbejde maalbevidst[...]Den hellige Begejstring og den hellige Ild for vore Opgaver, for vor Mission, brænder ikke i alle. Det burde den. Vi bliver aldrig et Elitekor før dette sker[...]Maalet lyser forude, og Maalet er dette: at blive et Kor, som kaster musikalsk Glans, men ikke mindst en aandelig Glans over K.F.U.M.s Navn i vor By og i vort Land« (27). I en artikel om dansk mandssang skrev Ribers om Frelsens Hær, at den »gennem sit Vækkelsesarbejde i nogen Maade har bidraget til at skabe Sangen og Musikken en fast Plads ved Møder og Sammenkomster, selv om en kræsen musikalsk Smag naturligvis ikke vil kunne billige, at nævnte Bevægelse regnes som Bærer af sanglig Kultur« (28). Ribers nævner også herunder den indre missionske bevægelse, og selvom han ikke kritiserer dens musikkultur direkte, gør sammenstillingen, at Ribers indirekte sætter denne bevægelse i samme bås. I samme artikel sætter han sit håb til den seneste musikalske skoling af de unge, og heri kan hans eget engagement ses. Kritikken mod de amerikanske vækkelsesange, som i en senere artikel af den anonyme V.S. kaldes »sentimentale« og »paa Grænsen af det banale«, fortsætter. Efter kritikken modererer forfatteren det dog ved at kalde dem berettiget, fordi »De kræver ingen kulturelle Forudsætninger, de taler et Sprog saa simpelt og jævnt, at de rører det enfoldigste Hjerte og sætter dets Strænge i Svingning, derfor kan en lille, amerikansk Sang ofte naa langt dybere ned og videre ud, end én af vore mesterligste Kærnesalmer« (29). I sin omtale af den populære sang *Til Kamp, til Kamp for Jesus* skrev han: »Den sidste har jo Koret taget paa sit Repertoire, og den er typisk i Fejl og Fortrin...Det er ikke dybe Tanker, knapt dybe Følelser denne Sang giver Udtryk; men den ejer en frejdig Kampglæde og en festlig Sejrsforvisning i sig, og, - det er det typisk amerikanske« (30). Forfatteren er splittet; på den ene side er de amerikanske sange dårlige både i det musikalske og indholdsmæssige udtryk, men på den anden side har de en umiddelbar appel, som man må tage alvorligt. Moderationen kan være et udtryk for et forsøg på at undgå en opløsning af koret. Disse artikler blev næsten trykt samtidigt, og det kunne tolkes som et opgør med dele af den folkelige vækkelsestradition fra de ledende i koret.

Problemstillingen kom dog lejlighedsvis til orde i månedsbladet. Det fremgår af referatet ved korets generalforsamling i 1923, at der blandt medlemmerne var frygt for, at koret skulle udvikle sig til at blive et koncertkor. Det var i forbindelse med, at tysksprogede sange blev indført i korets repertoire. Dirigenten imødekom kritikken med, at der



Dette billede af det relativt nyetablerede kor udtrykker korets repræsentative funktion med fane og dannebrog i baggrunden. Billedet blev trykt i forbindelse med en agitation for nye kormedlemmer i Maanedssblad for KFUM i København i december 1912.

ikke fandtes tilstrækkelige *åndelige* sange udsat for mandskor (min fremhævelse) (31). Dette kan tages som et udtryk for, at han betragtede det som et åndeligt ærinde at forbedre sangenes kunstneriske kvalitet.

På den anden side optrådte opbyggelige artikler i medlemsbladet, som ransagende spørger om koret i tilstrækkelig grad virker til »*Vækelse, til Opbyggelse, til Opmuntring og til Guds Ære*« (32). Der blev også bragt et uddrag af en debat fra *Indre Missions Tidende*, om hvorvidt det er rigtigt at holde kirkekoncerter i kirkerne, da tonerne i den forbindelse kan tage opmærksomheden fra ordet (33). En kendt vækelsessang som *Kimer Himmelklokker!* forsvarede i en artikel som værende et redskab for Helligånden (34). KFUM's daværende sekretær Gunnar Engberg (1882-1951) slog igennem ved at skrive: »*Fællessangen ved Møder og den daglige Nynnen, som følger os, sætter jeg højest. Men for at kultivere og berige baade Fællessangen og den private lille Vise behøver vi den kunstnerisk beherskede og udformede Korsang*« (35). Engberg tilkendegiver altså både imødekommenhed

for den umiddelbare sang, men også nødvendigheden af en kunstnerisk skoling. Det sidste bakkes op af Ribers, som i en artikel skrev om »Kirkekoncerter som musik- og folkeopdragende Faktor« (36).

Tendensen mod at nedtone det vækkelsesmæssige frem for det koncertmæssige blev med tiden styrket ved at koret i mindre grad sang de såkaldte aandelige Sange. Af sangmateriale til sæsonen 1929 fremgår det, at det ikke skyldtes manglende sange, men nærmere at de ikke blev brugt (37). I den følgende tid nedprioriterede koret således vækkelsessangene betydeligt til fordel for større korværker (38).

Korets nye identitet

Med Kristian Ribers fik KFUM's sangere ikke blot en dirigent, som kunne hæve korets kunstneriske niveau, men også en leder, som med KFUM's velsignelse kunne give koret en identitet og et stabilt ståsted i det københavnske kulturliv (39). Ribers forblev på dirigentposten fra sit engagement i 1911 og til sin død i 1939. Han ændrede korets kunstneriske kvalitet, så at det bedre kunne hævde sig i byens musikliv. Som et middel til at opnå denne indsats fra korets side blev åndelige argumenter inddraget, hvilket Poul Lindhards indlæg er et eksempel på. Der blev brugt elementer fra den velkendte vækkelsesforkyndelse om målbevidst arbejde i missionens sag, men den blev transformeret til ambitionerne om at lave et elitekor. Selvom en missionstaktik muligvis primært har været hensigten i argumentationen, virker det som om, at der ligger mere bag. Debatten omkring korets repertoire viser en balancegang. Ribers' omtale af musikken i Frelsens Hær gør det klart, hvordan han har måttet være forsigtig i sin kritik. Man var åbenbart nødt til at tage hensyn til det såkaldte »enfoldigste Hjerte« og de sange, der appellerede til det. Det kommer også til udtryk i Engbergs værdsættelse af både det, han kalder, »den private lille Vise« og »den kunstnerisk beherskede og udformede Korsang«. Set i et internationalt perspektiv kan korets arbejde med sin identitet opfattes som et kulturmøde mellem en musikkultur udsprunget af en amerikansk vækkelsestradition og en urban musikkultur fra en tysk dannelsesstradition. Koret forsøger at finde en syntese under Ribers' ledelse.

Den modstandsvækkende, men gradvise ændring af repertoire viser, at der også skete en forandring internt med korets egen identitetsforståelse, som adskiller sig fra den, som sangerne kendte i provinsen. Et eksempel på det er også denne artikels indledningsvers. Det blev skrevet af en af korets medlemmer og den giver i poetisk kompakt form udtryk for KFUM-ideologien med dens kombination af en optimistisk tro på fremtidens generation og musikkens positive funktion i for-

holde til god dannelse. Da korforeningen nyetableredes som blandet kor fra 1957 var det vækkelsesmæssige aspekt tilsyneladende helt forsvundet (40).

Bylivets kultivering

Københavns KFUM's forsøg på at kultivere medlemmerne gennem korsang kan betragtes som en del af middelklassens arbejde med at integrere de tilflyttede unge til storbyens kultur fra slutningen af 1800-tallet (41). Københavns IM arbejdede indenfor idealerne af denne kultur, og borgerlig-kristelig dannelse gennem korarbejde blev en af vejene til målet. For lederne handlede det ikke kun om at danne de unge, men også om at præsentere sig i byens borgerskab. For korsangerne, hvorefter mange stammede fra provinsen, førte det til en gradvis forandring fra en folkelig-traditionel baseret (vækkelsespræget) til en urban-dannelsesmæssig identitet. Musikalsk skoling var her nøglen i processen.

Men ligesom for mange af Københavns IM's øvrige aktiviteter for de unge, skete denne proces ikke gnidningsfrit (42). Det er blevet påpeget, at der skete et tab af institutionelt tilhørsforhold i forhold til det religiøse i urbaniseringen omkring århundredeskiftet. Man flyttede bort fra landsbyens organiserede menighed omkring den lokale kirke og ind til en bykultur præget af massebevægelser (herunder religiøse) på tværs af sognegrænser og kirker (43). Af både repertoire (sange til skovture og sociale begivenheder) og konflikterne med ledelsen kan det ses, at det sociale sammenhold og solidariteten mellem medlemmerne i koret betød mere end lydighed mod ledelsens ambitioner. Det bekræfter, at vel var sangerne stadig tro mod den religiøse vækkelsestænkning, som også Københavns IM til en vis grad stod for, men ændringen af vækkelseidealene var korets medlemmer ikke i første omgang så villige til at følge. Det gik bedre, da koret fik en dirigent, som sangerne kunne samles om, og da det dannelsesmæssige projekt kunne gøres til en del af foreningens vækkelsesmission og dermed en del af den kendte identitet.

København var som tidligere nævnt præget af folkelige bevægelses samling og organisering i forbindelse med befolkningstilvæksten fra slutningen af det 19. århundrede. Denne »folkevækkelse« satte sig igennem i flere forskellige lag i befolkningen – både blandt fattige arbejdere med en socialistisk vækkelse som det dominerende, og blandt etablerede borgere, hvor det nationale blev bærende (44). Blandt byens vækkelser forsøgte Københavns IM og KFUM at skabe deres egen platform, hvilket ud fra korets historie kan betragtes som en transfor-

mering af den tidligere provinsielle vækkelse, som de nye tilflyttere kendte. Som en del af det ville man indtage byen med sang.

Noter

* Denne artikel er et resultat af mit forskningsprojekt på *Dansk Folkemindesamling* i efteråret 2005 om sang- og musikkulturen i Københavns KFUM omkring år 1900. 1 Vers 3 i digtet *Ungdom og Sang*, *MaSa*, oktober 1923, s. 37. 2 Dette er en vigtig pointe i Lützen 1998. 3 *Maanedsbld for Kristelig Forening for unge Mænd i Kjøbenhavn*, april 1891, s. 33. Se også Johannes Sørensen: K.F.U.M.s Sangkor, *MaSa*, september 1919, s. 36. 4 Protokol for K.F.U.M.s Sangkor/K.F.U.M.s Sangere. Jeg vil i den forbindelse bringe en stor tak til KFUM's Sangeres tidligere formand Niels Jørgen Nielsen for at have tilvejebragt protokollen og andet materiale til dette forskningsprojekt. 5 *MaSa*, 1918-1958. Korets historie fra begyndelsen og frem til 1917 beskrives i artikler i bladet fra september 1919 og frem til april 1929. 6 Protokollen, s. 6. 7 Indgår som henholdsvis nr. 121 og nr. 3 i den seneste udgave af *Den danske salmebog* (2003). 8 Indgår som henholdsvis nr. 133 og nr. 135 i *De Unges Sangbog* (1901). 9 Indgår som henholdsvis nr. 703 og nr. 704 i den seneste udgave af *Den danske salmebog* (2003). 10 Protokollen, s. 38. 11 Protokollen, s. 142f. Andersens ensidige referat er det mest detaljerede omkring sagens indhold, som jeg har kunnet finde. Foreningens officielle referat synes dog at bekræfte forløbet: »*Formanden dadlede Sangkoret stærkt, baade musikalsk, og som Led af Foreningsarbejdet. Sangkorets Formand [Carl] Henriksen svarede herpaa, at Koret ikke bliver anmodet om at synge og mente orkestret blev favoriseret. Udenfor var man glad over Koret.*« (Axel Müller: Referat af Den ordinære Generalforsamling, Fredag den 6 November 1903, i: *Journal over Generalforsamlinger*). 12 Protokollen, s. 145f. Se også Johannes Sørensens erindringer: *MaSa*, april 1921, s. 13f. 13 Johannes Sørensen: *Korets Historie*, *MaSa*, september 1919, s. 36. 14 Referat af bestyrelsesmøde i Københavns KFUM, den 12. Marts 1906, i: *Journal over Bestyrelsesmøderne*. 15 »Korets Historie. Afsnittet 1904-06«, *MaSa*, November 1921, s. 48. 16 Referat af bestyrelsesmøde i Københavns KFUM, den 10. September 1906, i: *Journal over Bestyrelsesmøderne*. 17 Se Jensen 1996: 312f. 18 Begrebet borgerlig knytter jeg her til de idealer og den kultur som knyttede sig til borgerskabet. Med borgerskab tænkers her på den veluddannede og dominerende del af befolkningen i byerne fra 1700-tallet og frem, som definerede sig i en gruppe mellem aristokrati og den uddannede del af befolkningen – se Brinker m.fl. 1996: 2ff. 20 Thomsen 1998: 13ff. samt Ehlers 2000: 83ff. 21 Andresen og Vammen 1991: 7f. 21 Schousboe 1886. 22 Hjemmet beskrives af Ricard 1911. 23 Se Ricard 1909. 24 Ricard 1905: 1. 25 Ricard 1905: 32f. og 40f. 26 Dette fremgår igen og igen af korets interne blad: *MaSa*, 1918-54. 27 Poul Lindhard: »Korets Standard«, *MaSa*, juni 1929, s. 22. Se også hans artikel »Fremad!« i *MaSa*, juli 1935, s. 26-27. 27 Poul Lindhard: »Korets Standard«, *MaSa*, juni 1929, s. 22. Se også hans artikel »Fremad!« i *MaSa*, juli 1935, s. 26-27. 28 Kristian Ribers: »Om dansk Mandssang« *MaSa*, november 1918, s. 35. Det fremgår at artiklen først blev trykt i medlemsbladet for Svenska Sångerbundet. 29 [V.S.]: »Korets Sange. De amerikanske Sange.«, *MaSa*, december 1918, s. 37-38. 30 Sangen indgår som nr. 152 i *De Unges Sangbog* (1901). 31 Unavngiven forfatter: »Generalforsamlingen«, *MaSa*, marts 1923, s. 9-10. 32 Se fx Vilhelm Schrøder: »– Men Gud gav Vækst.«, *MaSa*, januar 1925, s. 1-2. 33 »Spørgsmålet Kirkekoncerter«, *MaSa*, marts 1925, s. 10-11. Denne konflikt mellem toner og ord i forhold til den kirkelige musik er ældgammel og går helt tilbage til middelalderen. Det er tankevækkende at den tilsyneladende lever videre i koret og Indre Missions Tidende. 34 Aage Falk Hansen: »I Aandens Tjeneste«, *MaSa*, marts 1928, s. 9. *Kimer Himmelklokker!* indgår som nr. 236 i *Indre Missions Sangbog* (1910). Om betydningen af sangen i KFUM – se Rømer Christensen 1995: 251ff. 35

Gunnar Engberg: »Syng med!«, *MaSa*, april 1919, s. 15 (original fremhævning). 36 Kristian Ribers: »Om Korsang ved Kirkekoncerter«, *MaSa*, oktober 1926, s. 46. 37 Se [V.S.] kommentar i *MaSa*, december 1928, s. 50. 38 Se Poul Lindhard: »Retningslinier for Korets Arbejde«, *MaSa*, december 1931, s. 59. 39 Det bliver tydeligt i mindenummeret om ham, hvor han endda bliver karakteriseret som »korets far«, *MaSa*, februar 1939, s. 10f. 40 Se den historiske fremstilling i Nørgaard 1983. 41 Dette tema er hovedanliggendet hos Lützen 1998. 42 Det fremgår af Lützens fremstilling, at det fx kunne være vanskelig at styre de unge piger og mænd i forbindelse med organiseringen af hjem og væresteder til dem (Lützen 1998: 285ff.). 43 Brown 1995 og Hölscher 1995. Brown analyserer britiske og Hölscher tyske forhold, men ud fra beskrivelserne tyder det på at processerne også kan overføres til danske forhold. 44 Jeg vil her nævne et eksempel på at konflikten omkring det sociale overfor det kunstneriske også har været præsent i det socialistiske musikmiljø. I 1950'erne var der en diskussion i Arbejder-Sangkorenes Landsforbund om hvorvidt socialt samvær i korene skulle underordne sig et kunstnerisk højt niveau, hvorved arbejderne bedre skulle kunne repræsentere sig udadtil (se Hemmersam 1998: 132-133). Det tyder på at denne problemstilling har gjort sig gældende i flere af de folkelige bevægelses musikarbejde på tværs af ideologiske skel.

Litteratur

- Artikler fra *Maanedstidende for KFUMs Sangere* for perioden 1918-1931 (*MaSa*)
- Notiser fra *Maanedstidende for Kristelige Foreninger for unge Mænd i Kjøbenhavn* for perioden 1890-1930.
- Andersen, Carl E. og Vammen, Tine 1991: *Ungdommens historie 1880-1950*. Borgen, Valby.
- Ketting, Knud (red.) 1996 (1983): *Den europæiske musikkulturs historie 1740-1914 (Gyldendals Musikhistorie, 2)*. Gyldendal, København.
- Brown, Callum B. 1995: »The Mechanism of religious Growth in Urban Societies«, i: Hugh McLeod (red.): *European Religion in the Age of Great Cities 1830-1930*, s. 239-262. Routledge, London & New York.
- Ehlers, Søren 2000: *Ungdomsliv: studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900-1925*. Alinea, København.
- Hemmersam, Flemming 1998: *Cigararbejder-Sangforeningen af 1872 – Et jubilæumsskrift*. Cigararbejder-Sangforeningen af 1872, København.
- Hölscher, Lucian 1995: »Secularization and Urbanization in the Nineteenth Century«, i: Hugh McLeod (red.): *European Religion in the Age of Great Cities 1830-1930*, s. 263-288. Routledge, London & New York.
- Jensen, Anne Ø. 1996: *Hellige Flamme – Studentersang i Danmark i 1800-tallet*. Engstrøm & Sødring, København.
- Korsgaard, Ove 2004: *Kampen om folket – Et dannelsesperspektiv på dansk historie gennem 500 år*. Gyldendal, København.
- Lützen, Karin 1998: *Byen tæmmes. Kærnefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Nørgaard, Niels Jørgen 1983: *KFUMs Sangere – gennem 25 år 1957-1982*. KFUMs Sangere, København.
- Ricard, Olfert 1909: *Kristus og hans Mænd*. O. Lohses Forlag, København.
- Ricard, Olfert 1911: »Et Embedsmands-Hjem« i: *Nationaltidende* (udg.): *Mit Hjem*, s. 69-71.
- Ricard, Olfert 1905: *Ungdomsliv – Tanker og Meninger, vundet under 14 Aars Ungdomsarbejde*. C.O. Lohse, København.
- Rømer Christensen, Hilda 1995: *Mellem backfische og pæne piger. Køn og Kultur i KFUK 1883-1940*. Museum Tusulanum, København.

- Schousboe, Vilhelm 1886: *Om vore Dages Kristelige Foreninger for unge Mænd*. København.
- Schrøder, Vilhelm 1936: *K.F.U.M.s Sangere gennem 25 Aar 1911-1936*. Klostertrykkeriet, København.
- Thomsen, Niels 1998: *Hovedstrømninger 1870-1914: idélandskaber under dansk kultur, politik og hverdagsliv*. Odense Universitetsforlag, Odense.

Utrykte kilder

- Journal over Bestyrelsesmøderne 1902-15. Rigsarkivet, KFUM Centralforeningens Arkiv (10.148), nr. 7.
- Journal over Generalforsamlinger i KFUM 1898-1917. Rigsarkivet, KFUM Centralforeningens Arkiv (10.148), nr. 4.
- Protokol for K.F.U.M.s Sangkor/K.F.U.M.s Sangere, 1894-1915. Privateje

Summary

Song for the city

– The KFUM choir in Copenhagen at the beginning of the twentieth century

KFUM is the Danish equivalent of the YMCA. Through two examples from the history of Copenhagen's KFUM choir this article focuses on the cultural changes that took place in the association around the turn of the 20th century. Members of the choir came from a provincial revivalist culture but were gradually trained to acquire new values and aims for the choir work. The leaders worked actively to make the choir representative in the Copenhagen city culture, and it also became important to have an able conductor and a new repertoire that could unite the choir and create a link between the two cultures. The solidarity among the choir members was strong, so at first it was difficult for the leaders to educate the choir. In the first case the choir left the association, and in the later case the well known revivalist mode of thinking had to be integrated with the choir's new ambition so that the integration would succeed. However, the choir helped to create a profile for the Christian revival in the new city culture, and a new identity for the »awakened« newcomers to the city.